

Булавинець В.М.

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Доходи населення є індикатором соціально-економічного розвитку держави та важливим показником суспільного добробуту. Складна суспільно-політична ситуація, військові дії на сході країни, поглиблення кризових явищ в економіці призвели до появи нових обмежень і ризиків у процесі формування доходів домогосподарств в Україні. Через соціальні й економічні негаразди відбулося значне падіння реальних трудових доходів населення, знизилася його купівельна спроможність, зростає рівень безробіття, спостерігається стрімкий вплив висококваліфікованих кадрів за кордон, загострюються проблеми бідності та нерівності.

Впродовж останніх років економічна нерівність населення України набула значних масштабів. Так, за даними ООН, частка доходів 10% найбагатших українців у сукупному доході становить 22%, а 10% найбідніших – лише 3,8%. За нещодавно оприлюдненими результатами е-декларування доходів, народні депутати України володіють статками на 12,3 млрд. грн. (в середньому – 30,4 млн. грн. на одного депутата), тоді як середньомісячна заробітна плата в Україні на 1 вересня 2016 р. склала 5358 грн. [1]. Таку ситуацію фахівці Світового банку пояснюють наявністю високого рівня корупції в країні, неефективністю реформ і здатністю владних структур до лобіювання власних інтересів в цілях особистого збагачення [2]. Окрім того, економічна система України не містить механізмів перерозподілу доходів у національному масштабі, тоді як в економічно розвинутих країнах політика у сфері регулювання доходів населення є одним з найважливіших аспектів управління соціально- економічним розвитком.

Нерівність доходів є характерною рисою усіх економічних систем. Незначна диференціація доходів навіть стимулює економічний розвиток. Проте фактор високої диференціації починає гальмувати економічне зростання, оскільки підриває стимули до праці, знижує її ефективність, що, в свою чергу, негативно впливає на темпи економічного розвитку. Окрім цього, надмірна

диференціація доходів погіршує становище вразливих верств населення, призводить до скорочення середньої тривалості життя, погіршення фізичного здоров'я, соціальної деградації членів домогосподарств, а також обумовлює зростання обсягів соціальних трансфертів і відповідних бюджетних видатків та створює загрозу соціальних конфліктів. Тому, в демократичних державах, де політики стурбовані дотриманням принципів справедливості і рівності громадян, надмірне багатство одних і бідність інших визнаються неприпустимим явищем.

Диференціація доходів відбувається під впливом різноманітних політичних, економічних, географічних та демографічних чинників [3, с. 80]. Об'єктивними та суб'єктивними причинами нерівномірності розподілу доходів є відмінності у:

- фізичних та інтелектуальних здібностях і талантах індивідів, які дають їм змогу робити різний внесок у сукупний продукт і, відповідно, одержувати різні за величиною види доходів;
- рівнях освіти, професійної підготовки та кваліфікації, оскільки кожен індивід вільний у виборі освіти, але може бути обмежений у матеріальних чи розумових можливостях;
- схильності до ризику і здатності до ведення бізнесу;
- професійній ініціативності, мотивації і працьовитості, що безпосередньо впливає на рівень одержуваних доходів;
- володінні власністю (ресурсами, цінними паперами, майном);
- кількісній та статеві-віковій структурі сімей (дорослі та неповнолітні члени родини, працездатні й непрацездатні особи), типі поселення тощо.

Важливим чинником диференціації доходів є також розвиненість ринкових відносин, що впливає на ступінь економічної активності працездатного населення та дає змогу підвищити доходи від самостійної діяльності в межах домогосподарства. Проте, основним фактором нерівності доходів населення в Україні є відсутність справедливої соціальної політики та неспроможність держави забезпечити потреби соціально незахищених верств населення, що призводить до зuboжіння значної частини суспільства. Посилюють диференціацію доходів й інфляційні процеси. Так, номінальний дохід на одну особу у 2015 р. зріс, порівняно з 2014 р. на 15,6%, а реальний дохід за цей же період зменшився (з урахуванням цінового чинника) на 22,1% [4].

Джерелами формування доходів домогосподарств є: заробітна плата, отримана у виробничій і невиробничій сферах, пенсії, стипендії, субсидії, соціальна допомога, доходи від підсобного господарства, доходи від підприємницької діяльності і самозайнятості, доходи від власності, інші доходи (спадок, аліменти, гонорари тощо). Розглянемо структуру доходів домогосподарств України за 2014 і 2015 рр. (табл.1).

Таблиця 1

Структура грошових доходів домогосподарств України, %

Види доходів	2014 р.	2015 р.
Заробітна плата	40,5	39,0
Прибуток та змішаний дохід	16,8	18,3
Доходи від власності	5,6	4,9
Соціальні допомоги та інші трансферти	37,1	37,8

Складено автором за даними [5].

Як видно з табл. 1, найбільшу частку у загальній структурі грошових доходів домогосподарств України у 2014 р. становили заробітна плата і соціальні трансферти (відповідно 40,5% і 37,1%). Така ж тенденція спостерігалася й у 2015 р. (відповідно 39,0% і 37,8%). Отже, заробітна плата є основним структурним компонентом доходів домогосподарств і визначальним фактором їх матеріального добробуту. Однак, порівняно з відповідним показником розвинених країн (Японія – 69%, Великобританія – 65%, Німеччина – 64%), її питома вага у сукупних доходах населення України є досить низькою [2; 5].

Разом з тим слід зауважити, що у 2015 р. соціальні допомоги збільшилися на 0,7% порівняно з 2014 р., що є наслідком зростання цін на комунальні послуги. Проте, така «турбота» про своїх громадян з боку держави є свідченням неефективності діючої системи соціального захисту, оскільки вона не стимулює зростання зайнятості населення.

Досить незначною у структурі доходів домогосподарств України є частка доходів від власності (5,6% у 2014 р. та 4,9% у 2015 р.) [5]. Така ситуація свідчить про недосконалість законодавчої бази та політики уряду, що призводить до існування тіньового сектору, де зосереджується значна частина прибутків від підприємницької діяльності та від операцій з нерухомим майном.

Отже, можна констатувати, що в умовах соціально-економічної нестабільності структура доходів домогосподарств України характеризується негативними диспропорціями. Посилюється залежність доходів домогосподарств від встановлених державних гарантій, які, на жаль, не забезпечують гідного рівня життя більшої частини населення країни. Окрім цього, для економічно активного населення у переважній більшості регіонів відсутні інші джерела формування доходів, що призводить до трудової міграції або соціальної деградації членів домогосподарств. Все це вказує на неефективний механізм формування доходів населення, який призводить до їх надмірної диференціації та зростання бідності. За таких умов створюються всі можливості щодо посилення соціальної та політичної нестабільності суспільства.

Для вирішення проблем нерівномірності доходів населення в Україні та, з метою забезпечення суспільного добробуту, необхідно підвищити ефективність державної політики шляхом:

- забезпечення реального зростання виробництва, що дасть змогу збільшити кількість робочих місць та підвищити рівень зайнятості населення;
- створення умов для зростання доходів, одержуваних від трудової діяльності та узгодження динаміки оплати праці з її продуктивністю;
- стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу й легалізації незареєстрованих доходів;
- проведення повномасштабної пенсійної реформи, основою якої стане стимулювання економічної активності населення працездатного віку;
- реформування системи соціального захисту в напрямку посилення адресності соціальної допомоги для підтримки вразливих верств населення.

Література:

1. Результати е-декларування підвищили ризик дострокових парламентських виборів в Україні – німецький експерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua>.
2. Чурбанов К.Р., Пушкар О.І. Диференціація розподілу доходів як фактор впливу на економічний розвиток країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal>.
3. Волинський Г. Про соціальну диференціацію населення / Г. Волинський // Економіка України. – 2008. – №2. – С. 79–84.

4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Обстеження умов життя домашніх господарств: «Витрати і ресурси домогосподарств України» // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Вацлавський О.І.

*Аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

В умовах економічної кризи гостро постає питання обмеженості коштів та ефективного використання бюджетних ресурсів. З року в рік кількість виявлених бюджетних правопорушень зростає, що свідчить про надлишкові втрати матеріальних і фінансових ресурсів держави. Зменшити ризики їх нераціонального використання можна завдяки підвищенню ефективності бюджетного контролю. Здійснення заходів в цьому напрямку може також призвести до скорочення кількості обсягів бюджетних правопорушень державними підприємствами, бюджетними установами та організаціями, що суттєво збільшить рівень ефективності використання бюджетних коштів.

Бюджетний контроль на місцевому рівні являє собою сукупність контрольних заходів, які проводять спеціальні державні органи пов'язані з перевіркою законності, доцільності і ефективності утворення, розподілу та використання грошових фондів держави і органів місцевого самоврядування.

До спеціальних органів бюджетного контролю в Україні відносять: Державну аудиторську службу, Рахункову палату, Державну казначейську службу, Фіскальну службу, фінансові управління та відділи.

Діяльність органів фіскальної служби зорієнтована перш за все на забезпечення належного виконання дохідної частини бюджетів.

За ефективне та раціональне використання державних коштів відповідають: Державна аудиторська служба, Рахункова палата, Державна казначейська служба, фінансові управління та відділи.